

1 Danmark og Syddanmark – især Nordfyn under 1. verdenskrig 1914 - 1918

Af Bjarne F Knudsen

Danmark tjente godt på at være neutral under 1. verdenskrig; Handelsskibe sejlede med varer til de krigsførende parter, eksporten blomstrede og gullaschbaronerne havde kronede dage. Selvom Danmark ikke deltog i krigshandlingerne, var sønderjyderne tvunget til at kæmpe på tysk side- også selvom de var dansksindede.

Danmarks politiske og militære initiativer for at sikre landet under 1. verdenskrig

De mange krigserklæringer fra de europæiske lande omkring 1. august 1914 gjorde både den danske regering og befolkning bekymrede, for man kunne dengang ikke vide, om Danmark ville blive et besættelsesmål for de krigsførende magter. Alle politiske partier var dog enige om, at Danmark skulle forblive neutralt under krigen, og det meddelte man de lande, der deltog i krigen.

Det var imidlertid klart, at man måtte gøre noget for at sikre landet under de usikre forhold. Derfor indkaldte Danmark sin militære sikringsstyrke, dvs. at man mobiliserede landets soldater, så de kunne forsvare det neutrale Danmark, hvis det blev angrebet. Sikringsstyrken var på 50.000 mand, og den skulle primært forsvare hovedstaden, idet 40.000 soldater blev afsat til det formål, mens kun 10.000 skulle bruges til forsvaret af Jylland og Fyn.

2 Danmark og Syddanmark – især Nordfyn under 1. verdenskrig 1914 - 1918

Anton "vejmand", Ørritslev til vestre og Oluf Vanggaard, Egense til højre

Ved krigsudbruddet i 1914 blev både Chr."tømrer" Knudsen, Ørritslevskov og Peter "musik" Hansen også kaldet Peter Emmelev indkaldt. Peter huskede krigsudbruddet 1.august 1914 på følgende måde: Chr."tømrer" og han spillede til bal i Skamby, og på et tidspunkt ud på aftenen 31. juli kom formanden for foreningen og fortalte, at nu var krigen brudt ud mellem Tyskland og England, og vi måtte stoppe og gå hver til sit. Danmark var nu i højeste beredskab. Da de bedste venner Christian og Peter tog afsked med hinanden vidste de ikke om de nogensinde ville ses igen. Ingen kunne vide hvad den nærmeste fremtid ville bringe, og Peter blev da også taget, da han fulgte banelinien for at komme hjem. Peter måtte så næste dag stille i Odense og Christian skulle afsted til København, sådan var betingelserne dengang. Heldigvis kom de aldrig i kamp; men Peter nåede at blive indkaldt og hjemsendt seks gange. Således blev også Chr. "tømrer" sendt af sted. Han blev passet op af broderen Martin, som havde det job at ridde rundt og finde dem der var indkaldt og overrække dem deres mønstrings ordre. Chr."tømrer" blev sendt til Lyngby fortet 1.august 1914.

Anders Christiansen, Gerskov Bygade 15

Anders Christiansen fra Gerskov blev sendt til Odense?? og Oluf Vanggaard, fra Egense til Lunderskov i Sønderjylland, og Henrik Christiansen fra Gerskov blev indkaldt til almindelig værnepligt 1916 i Vordingborg. Anton "vejmand" fra Ørritslev hvor kom han hen?

Henrik yderst til højre stående indkaldt til Vordingborg 1916. Foto 1916

Danmark valgte også at lægge miner ud i farvandene efter tysk pres, og efter at tyske skibe var begyndt at udlægge miner i danske farvande for at sikre Tyskland mod et britisk flådeangreb ad den vej. Fra dansk side har man givetvis også ønsket at undgå at give Tyskland et påskud til at besætte landet for på den måde at sikre sig mod britiske angreb fra dansk territorium. Københavns Befæstning blev sat i krigsklar stand bortset fra fyldning af Oversvømmelsesanlægget.

Christian "tømrer"'s beretning

Christian Knudsen fra Egense og siden Ørritslevskov eller som han blev kaldt Chr."tømrer", blev som 17årig i 1906 optaget i lægdsrullen og som 22årig

indkaldt som rekrut i 1911 på Strandgadekaserne i København (det tidligere undervisningsministerium og nuværende en af styrelserne) hvor 2. Artilleribataillon holdt til. Her blev han uddannet som hornist og det er herfra hans færdigheder på trompet stammer. Hver dag gik de fra Frederiksholmskanal's kaserne til Gladsaxe-Avedøre fæstningen. Når de passerede Garden spillede de trompet *"i valsetakt for at få dem ud af fodslav"*. Chr."tømrer" blev hjemsendt som konstabel 14. maj 1912. **Første Verdenskrig brød ud!** – 1.august 1914 blev Chr."tømrer", som konstabel, genindkaldt til beredskab til Første Verdenskrig. Han var da tømrersvend i Egense sammen med sin gode ven Chr. Fredberg, som også var bror til Kristine Fredberg – som Chr."tømrer" havde "et godt øje til"! En af brødrene – Martin - havde som job at ridde rundt og meddele geninkaldelserne dér på Nordfyn. Han kom tidligt om morgenen netop som arbejdsdagen var startet kl 6. Chr."tømrer" fik besked om at tage 10-toget fra Otterup. Han nåede lige netop hjem og fik nogle penge med og andet tøj på – og nåede toget. I Odense blev de stuvet sammen i åbne tog-kreaturvogne og hørt til Nyborg i løbet af natten. Tyskerne havde forbudt færgefart om natten; men de blev sejlet over tiltrods herfor. I Korsør blev de omladet til kreaturvogne med 50 soldater i hver vogn. Man tænker sjældent på hvor stor forurening der kom fra de gamle damplokomotiver. Der kom et tæt kulstøv på alle, og de var kulsorte da de kom til den gamle banegård i København – nemlig det der i dag er "Palads" biografbygningen. Derfra gik de til den "Nordre banegård" (Østerport station) tidligt om morgenen 2.august – Christians bemærkning: "- man må ha' troet at det var tyske neger soldater som invaderede". Derfra gik de ud til Jægersborg kaserne. En noget "emsig" løjtnant ville ved ankomsten have dem til at bære 100 punds (50kg) granater op ad en spindeltrappe, selv om soldaterne ikke havde fået mad siden sidste aften. Soldaterne gjorde oprør og "omringede" løjtnanten. Kaptajn Fouran dukkede op og spurgte hvad der var los. Man forklarede at man intet havde fået at spise længe. Han svarede *"send nogle indkaldte københavnere ind efter kød, brød og øl"*. De blev indlogeret i nyopførte barakker hvor pudset ikke var tørt endnu! Chr."tømrer" blev leder for 8 andre til at tømre borde, bænke og senge sammen. Imidlertid fik de ingen materialer. Så derfor "stjal" de afstivningerne og forskallingen ved fortet og voldene hørende til det enorme (ubrugelige??) fæstningsværk. Én på holdet var en "ældre"-ca.30årig- karetmager fra Volderslev på Fyn som var en af de menige. Da Chr."tømrer" blev taget ud som

regiments musiker blev karetmageren leder af tømmerholdet. Kong Chr. X kom på inspektion og musikerne skulle bære gevær i stedet; men kaptajn Fouran sagde at vi ta'r chancen med instrumenter i stedet. Chr."tømmer" stod på fløjen og blev trykket i hånden af kongen – *"men jeg har vasket hænder siden"*; men nok ikke før hjemsendelsen den 27.juli 1915.

Chr."tømmer" 1915

Chr."tømmer" blev genindkaldt 6 måneder senere -16.januar 1916. Han havde dog forud for indkaldelsen haft symptomer der kunne tyde på blindtarmsbetændelse. Det blev meget værre et par dage efter indkaldelsen. På infirmariet sagde man, mens det var rigtig slemt *"-vi ser det an til kl 9"*-altså dagen efter!!! Men sergenten råbte at kommer i ikke nu, så hidkalder jeg brigadekommandanten – så blev Chr."tømmer" indlagt øjeblikkeligt!! Han fik æter som bedøvelse – hvorefter operationen blev udført. Der var naturligvis gået for lang tid, så betændelsen var gået i bughinden. Chr."tømmer" lå 3 måneder med bughindebetændelse og svævede mellem liv og død. Tilfældigvis var kaptajn Fouran også blevet opereret for blindtarmsbetændelse næsten samtidigt, så de havde gode hyggesnakke under rekonvalesensen. Chr."tømmer" blev hjemsendt

marts/april 1916 og fjernet fra lægdsrullen med begrundelsen *"uigenkaldelig uegnet som soldat"*.

Kristine Fredberg havde været i Hasmark for at besøge sin mor, som var husbestyrerinde hos sin fætter professor Martin Knudsen den dag krigen brød ud, og på hjemturen forbi Egense 1.aug.1914, skulle hun have haft sit første stævnemøde med Chr."tømrer". Kristine mødtes derfor først med ham igen da han kom hjem i august 1915. De blev gift året efter 18.november 1916 da Chr. var færdig med at bygge hus og værksted i Ørritslev (deres søn Åge blev født 9.september 1917). Kristine blev syg på deres 2 års bryllupsdag 18.november 1918. Chr."tømrer" ringede efter lægen; men han kunne ikke komme, for der var så mange der var syge af "spansk syge"----***Kristine var død næste morgen kl 8, 19.november 1918 – kun en uge efter krigens afslutning 11.november!!***

Danmarks økonomiske situation under krigen

Men Danmark kom i sidste ende til at tjene på krigen og på at være neutral. Af den danske eksport før 1. verdenskrig bestod op mod 60 % af landbrugsvarer til Storbritannien, mens 29 % ofte i form af levende dyr gik til Tyskland. Man skal huske, at Danmark på det tidspunkt i alt væsentligt var et landbrugsland. Både Storbritannien og Tyskland var således vigtige samhandelspartnere.

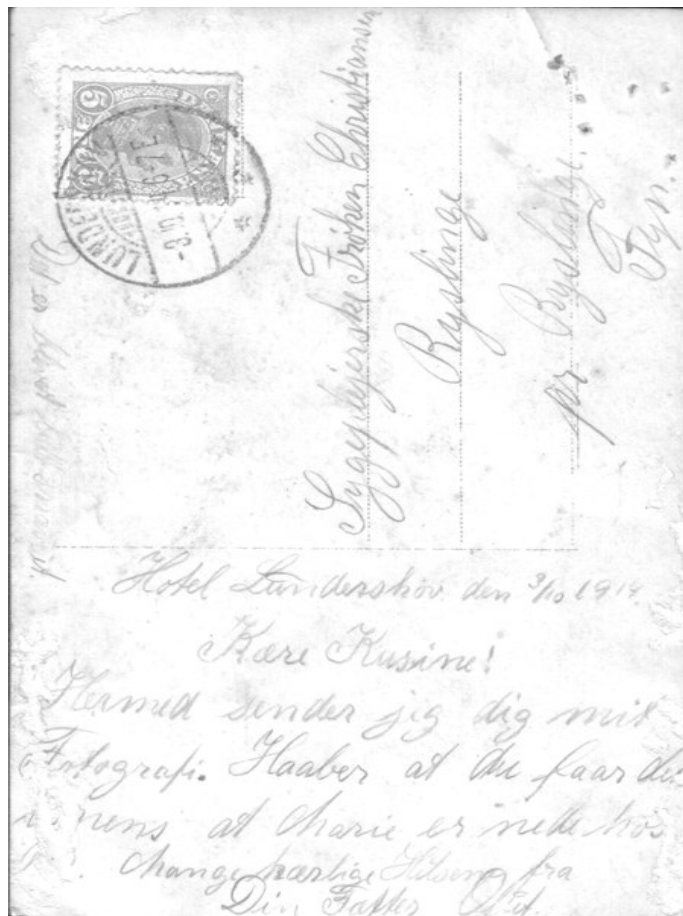
Oluf Vanggaard yderst til højre nr 311 under mobiliseringen 1914-08-1 ved 1. Verdenskrig. Lunderskov ved den Sønderjyske grænse. Foto 1914-10-3

Geværfabrikken fik en god start på grund af krigen. I 1916 blev Hans Schultz' datter Ellen og Niels Larsen gift. Så, Larsen fik både pigen og det halve kongerige, idet Hans Schultz og Niels Larsen også besluttede sig for at gå i kompagniskab – under betegnelsen "Schultz & Larsen". De startede geværfabrikken i 1917 i Jernbanegade, men her blev bygningen hurtigt alt for lille. 1918 købte de et foderstoflager ved stationen i Otterup. Firmanavnet "Schultz & Larsen Geværfabrik" blev indregistreret i januar 1919. Det var netop omkring slutningen af 1. Verdenskrig.

I 1918 købte geværfabrikken Emmelevmøllen's lager ved Otterup station. Foto Otterup Lokalhistorisk arkiv.

I Versailles måtte tyskerne underskrive en af historiens hårdeste fredsftaler. Bl.a. blev det dem forbudt at fabrikere krigsvåben. Niels Larsen tog derfor til Tyskland og besøgte våbenfabrikkerne, som pludselig havde en overflod af maskiner. Larsen fik dem for 1 kr. kiloet. Skønt maskinerne var tunge, var det en god handel og en god start for geværfabrikken.

Fra den Sønderjyske mobilisering. Postkort sendt fra Hotel Lunderskov 3.oktober 1914 fra Oluf Vanggaard til Sygeplejerske Gerda på Ryslinge hvor også hans kæreste Marie er på besøg.

Samhandelen fortsatte med begge lande under krigen. Tyskland købte f.eks. heste til brug i krigsindsatsen, hvor både kanoner, ambulancer og forsyningsvogne stadig i de fleste tilfælde var hestetrukne. Hesteeksporten var normalt på 20- 30.000 dyr om året, men i løbet af få måneder efter krigens start havde man eksporteret 80.000, hvoraf en stor del var kommet til Tyskland. **Salg af heste fra Nordfyn må have fundet sted; men vi har endnu ikke identificeret hvem det var.**

Oluf Vanggaard 1914-1918

Mens bønder, godsejere og selvstændige tjente på krigen, gik det økonomisk dårligere for offentligt ansatte, arbejdere og pensionister. Staten måtte til sidst gribe ind med bl.a. prisreguleringer for at dæmme op for voldsomme prisstigninger forårsaget af varemangel og den større afsætning pga. stigende eksport, og i 1918 lavede man rationering af sukker, smør og flæsk for at sikre, at alle kunne få den fornødne mad.

Morten Hansen en søn af Rasmus og Kirsten i "skovlykke" overfor Gerskov brugs fik et sted ned efter Stige til, der kaldes "Hammerstedet" eller "Hammeren". Hans Søn fik stedet efter ham og hed **Hans Mortensen**. Han var udvandret 1914 til USA; men vendte tilbage som soldat under 1. Verdenskrig i amerikansk tjeneste (ref. to postkort til Gerda i Klintebjerg). Efter krigen i 1918 vendte han hjem til Danmark.

Hans Mortensen (udvandret til USA) billed taget lige før han sendes til Europa under 1. Verdenskrig. Foto 1917 og sendt som postkort 1917-10-25 til faster Gerda i Klintebjerg.

Gullaschbaroner

Det var dog ikke alle, der led nød. Nogle af dem, der tjente gode penge i Danmark under 1. verdenskrig, var de såkaldte Gullaschbaroner. De tjente rigtigt mange penge på de særlige muligheder for handel, som krigen skabte. Gullaschbaroner var en nedsættende, samlet betegnelse for dem; men ikke kun for dem, der rent faktisk tjente pengene på eksport af mad til de krigsførende. Det blev også brugt om flertallet af dem, der blev rige af krigen, og de tjente faktisk i høj grad pengene på aktiehandel.

Men en del kom til at tjene mange penge på handel med mad, der kunne sendes til de krigsførende lande. I 1914 var der 21 danske fabrikker, der lavede kødkonserver, men under krigen steg tallet til 148, ligesom eksporten af kød på dåse blev 50 gange større i den periode, krigen varede.

Gullaschbaronerne havde fået deres navn fra den vigtigste eksportvare til de krigsførende lande inden for dåsemad, som var netop gullasch. Det bestod af

kødstykker i sovs, og der var derfor reelt ingen, der med det blotte øje kunne se, hvad maden egentlig indeholdt, og ofte var kvaliteten dårlig. Gullaschen kunne indeholde alt fra sener, indvolde og bruske til egentlige knogler malet til mel og derefter kommet i blandingen. I nogle tilfælde var producenterne også ligeglade med, om kødet var for gammelt, eller om der skulle være kommet en rotte med i blandingen. Producenterne tjente meget store penge på det.

Danske skibe og søfolk under 1. verdenskrig

Skibstransport var der stor brug for under 1. verdenskrig. Der skulle både hentes forsyninger hjem til landet og sejles eksportvarer til samhandelspartnere på begge sider i krigen.

Det var til gengæld også meget farligt at sejle som dansk sømand under krigen, selvom landet var neutralt. I alt sank 324 danske skibe. Chr. "tømmer"’s kusine Martha fra Egense var gift med Joehl Svensson (svensker), som slap levende fra to torpedo sænkede skibe; men eksplosionen var så kraftig at han var næsten døv resten af livet hvor han var smed på B&W. 722 danske fiskere samt søfolk på handelsskibe mistede livet på havet 1914-1918. Af samme grund er nogle af de købstæder i Danmark uden for Sønderjylland, som har monumenter fra 1. verdenskrig, netop havnebyer, der havde mistet mange søfolk som f.eks. Marstal.

Interneringslejre for krigsfanger ved Horserød og Hald

Ved Horserød og ved Hald ved Viborg blev der under krigen lavet to såkaldte lazarettejre, hvor syge og sårede krigsfanger fra de kæmpende nationer kunne få behandling på dansk, neutral grund. Lige efter krigen kom der også en hel del krigsfanger til Danmark på vej hjem fra krigsfangenskab i de krigsførende lande, men som var internerede i Danmark, mens de ventede på videre transport mod hjemlandet.

Nogle af disse krigsfanger døde, og de er i dag mindet på monumenter f.eks. på Vestre Kirkegård i København. En del af dem, der ikke overlevede, døde af det, der i Danmark kaldes Den Spanske Syge. Det var en særlig ondartet influenza-epidemi, der raserede over det meste af verden i vinteren 1918-1919 og hvor Kristine Fredberg som omtalt døde 19. november 1918.

Danskere i krig under 1. verdenskrig

Nogle danskere tog ud og kæmpede i de krigsførende hære som frivillige, og andre boede i forvejen i de krigsførende lande og meldte sig så til deres hære ved krigsudbruddet.

I den franske hær kæmpede der således omkring 85 danskere, formentlig hovedsageligt i fremmedlegionen. Den kendte danske forfatterinde Karen Blixens bror, Thomas Dinesen, meldte sig frivilligt til den canadiske hær og vandt som frontsoldat på vestfronten den højeste britiske tapperhedsmedalje, Victoria-korset, for sin indsats i kampen den 18. august 1918 ved Vimy. Under et canadisk angreb, der gik i stå, gik han sammen med en kammerat i spidsen og fik trængt tyskerne tilbage. Thomas Dinesen skrev senere sine erindringer som i den danske udgave har den engelske titel "No man's Land" eller på dansk "Ingenmandsland". Det var den betegnelse, som blev brugt om området mellem fjendens skyttegrave og egne skyttegrave på vestfronten.

Sønderjyderne under 1. verdenskrig

For den sønderjyske befolkning var oplevelsen af krigen en helt anden, end den var for danskerne nord for Kongeåen. Under 1. verdenskrig var Sønderjylland stadig en del af Tyskland, og uanset om man var dansksindet eller tysksindet sønderjyde, så skulle man i krig for det tyske militær. I alt omkring 30.000 sønderjyder kom i løbet af krigen til at gøre tjeneste i den tyske hær og flåde, og Sønderjylland kom dermed til at opleve krigen som del af en krigsførende nation.

Dermed kom sønderjyder til at kæmpe på tysk side over det meste af verden. Der var således sønderjyder med på vestfronten, på østfronten, på Balkan, i Afrika og i den tyske flåde i Østersøen og Nordsøen.

Selvom en del dansksindede sønderjyder deserterede over grænsen til Danmark, deltog det store flertal loyalt i krigen på tysk side. Når soldaterne først stod i skyttegravene, var de nødt til at kæmpe, hvis de ville overleve, og ofte var det stærke kammeratskab blandt dem med til at sikre, at alle gjorde deres bedste for, at både de og deres kammerater skulle komme levende hjem. Chr "tømrer"'s svoger **Asmus??** gift med søsteren Ingeborg ude fra **Peter "stenkløver's"** i

Ørritslevskov kom hjem med stærke følger fra krigen, i familien kaldte vi det granatchok med voldsomme mareridt hver nat resten af hans liv – det vi i dag ville kalde PTSD. **Asmus** var en af de dansksindede fra Slesvig eller Sønderjylland og stammede fra ??? Han var tysk soldat under 1. Verdenskrig hvor han havde deltaget i skyttegravskrigen. Som soldat var han ikke trænet til at arbejde i stressede situationer så han udviklede en posttraumatisk stresslidelse, også kaldet posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD). PTSD kan opstå, hvis man har været udsat for traumer, som ikke bliver behandlet. Derfor opstår PTSD ikke i alle tilfælde umiddelbart efter den oplevelse, som har udløst det. Der gik nogen tid efter krigen før symptomerne på PTSD viste sig. Han kunne eksempelvis blive aggressiv eller ændre personlighed. Han oplevede også flashbacks eller mareridt, hvor han genoplevede de dramatiske og grufulde oplevelser, han havde været udsat for. Øvrige symptomer kunne være irritations- eller vredesudbrud, tendens til at fare sammen, koncentrationsbesvær og problemer med at sove. Symptomerne på PTSD minder en del om symptomerne ved depression, og derfor kan de to lidelser blive forvekslet. Desuden kunne PTSD udløse depression. Men man vidste jo ikke dengang hvad PTSD var så han blev aldrig behandlet; men det gjorde bl.a. at **Asmus** kun sjældent deltog i familiekomsamner. **Asmus** fik dog job som vicevært i ejendommen på Fælledvej i Odense hvor de boede. Siden blev han også vicevært da de flyttede til Højstrup.

Christian "tømrer"'s beretning om de to sønderjyder

Kristine Fredberg's onkel skolelærer Schmidt i Hasmark havde to nevøer som deserterede og ankom under Chr."tømrer"'s og Kristines bryllup 18.november 1916 efter en stabadserende flugt fra østfronten. Som Chr."tømrer" beretter *"Hermed en beskrivelse af et dejligt bryllup; men dog med en tragedie, dog endt i det gode. Den attende november 1916 blev Kirstine Fredberg og jeg gift, -det foregik i Østrup kirke. Da højtideligheden var slut i kirken gik det med hestekørtøj fra kirken og til Nylundgaarden Gudskov i Nymark – den Fredbergske slægtsgaard nu - ejedes af Hansine Kirstine Fredberg og Hans Chr Andreassen Fredberg, de to ville give Kirstine-"* de var farbror og moster til Kirstine, idet hendes far Johan Andreassen Fredberg og mor Anna Margrethe Jensen var henholdsvis brødre og søstre samt fætre og kusiner - *i brudegave festmiddag og hvad dertil hørte. Da vi havde fået hilst paa de forskellige gæster blev vi budt til bords. Og da vi lige havde*

begyndt at spise kom der pludselig et køretøj ind i gården. Kusken kendte jeg godt. Det var Marius Petersen's Niels her i Ørritslev. De 2 på bagsædet kendte jeg ikke. Så der kom bud efter lærer Schmidt fra Hasmark og Hans Christian, som ogsaa gik med derud-". Lærer Jens Peder Jensen Schmidt var gift med Kirstines Faster - Kirsten Andreassen Fredberg. Chr."tømrer" fortsætter:"-Så kom Hans Christian ind og fortalte, at de 2 på vognen var henholdsvis Brodersøn og Søstersøn til Schmidt. De 2 var rømmet fra Krigen mellem Rusland og Tyskland, de var deserteret og løbet væk af Krigspladsen. Efterhånden var de nået over grænsen til Polen og forsatte med løb og list om Natten, og fandt skjulesteder om dagen. Snart var de inde på det farlige Nordtyskland stadigvæk med løb og list, og nærved Nordsøen og Als. Her skulle de vælge enten at forsøge at liste igennem den danske slagmark, hvilket var meget farligt, eller forsøge at svømme over til den danske ø Ærø. De valgte det sidste, men nåede ikke ret langt, så ville arme og ben ikke mere p.gr.a. udmattelse og november vandets kulde; men i samme nu var der en Fiskerbåd over dem, som fik dem halet indenbords. Så afsted til Ærø og varmen i fiskerens båd samt det at komme af med det stivfrosne tøj og blive svøbt tæpper og dyner gav nyt livsmod. Dagen efter blev de sejlet til Faaborg og så med tog fra Faaborg til Odense og siden til Otterup. Så fra Otterup til Hasmark pr gå-Ben og tilfældig kørsel, så stod de endelig ved Hasmark skole. Men der var lukket og låst alle vegne, men så kom forskolelærerinden og fortalte at de alle var til bryllup på Nylundgården - lærer Schmidt og Kirsten og de to sønderjyders fem fætre og kusiner: Theodor (20år), Ellen (19), Anker (17), Nanna (15) og Edel (12). Så sank modet en del, for der var langt og nu meldte trætheden sig. Men så kom Niels, lærerindens mand, - det klarer jeg og spænder for og kører derud ----Tragedien Slut".

Til 1. Verdenskrig blev der indrulleret 26.000 danskere fra Sønderjylland i tysk tjeneste, 4.000 omkom og 4.000 blev taget til fange. Forbavsende få deserterede nemlig kun 2.500. Desertører ville miste deres tyske statsborgerskab og risikere aldrig mere at besøge hjemstavn og familie. De unge mænd var endvidere født 25-30år efter den tyske besættelse, så det dansksindede var nok på retur? Så lærer Schmidt's to nevøer's ankomst hørte til sjældenhederne og endda på et relativt tidligt tidspunkt af krigen, så havde tyskerne vundet krigen var der ikke kommet en genforening i 1920, og så havde de to aldrig kunnet vende hjem igen.

Danske tab under 1. verdenskrig og Danmarks nationale monument for krigen

Under 1. verdenskrig faldt der 3900 sønderjyder, og de blev i 1934 mindet på Danmarks nationale monument i Mindeparken i Århus for alle landets faldne i 1. verdenskrig, dvs. inkl. de frivillige i de allierede hære og omkomne danske søfolk. Der er i alt 4140 navne på faldne danskere indskrevet på monumentet.

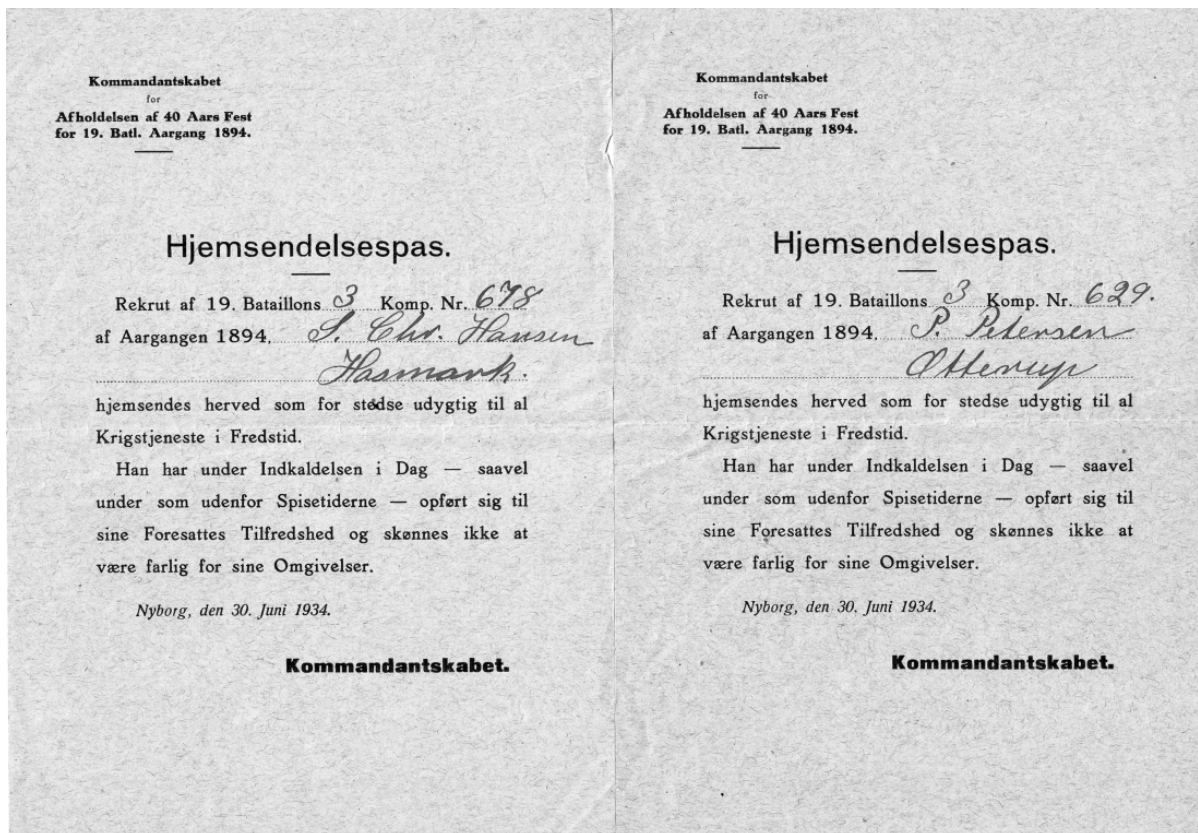
Sønderjyllands monumentbygning efter 1. verdenskrig

Monumentbygningen i Sønderjylland efter 1. verdenskrig svarer helt til den meget anderledes situation, området var i som en del af en krigsførende nation. I mange, hvis ikke alle, sønderjyske sogne mindes de faldne på et mindesmærke af en eller anden art og i de sønderjyske købstæder er der ofte et eller flere fritstående monumenter. I nogle tilfælde mindes dansk- og tysksindede faldne sammen som f.eks. på monumentet på Aabenraa Kirkegård og nogle steder hver for sig som f.eks. i Tønder.

Genopbygninger

Efter krigsafslutningen var der enorm brug for især håndværkere til genopbygningsarbejderne i krigszonen's vigtigste byer. Derfor blev også danske tømrer og murer hentet til de udbombede byer. Chr."tømrer"'s lillebror Otto som også var tømrer rejste således til Verdun og var med til genopbygningen. I fritiden blev han medlem af et 22 mands kommunalt orkester hovedsageligt bestående af håndværkere. I forbindelse med en militærrevy måtte dette kommunale orkester agere militærorkester og defilere forbi generalen som stod på en forhøjning – særdeles fransk!

Hjemsendelsespas

Flere årtier efter aftjening af værnepligten blev der udstedt Hjemsendelsespas med en attest på at man ”-for stedse var udygtig til Krigstjeneste i Fredstid” – vi lader den lige stå et øjeblik til eftertanke – udygtig til krigstjeneste i fredstid (??) Derpå følger et skudsmål der nok kan få enhver arbejdsgiver til at juble i begejstring over udsigten til en medarbejder der:”— i Dag – saavel under som udenfor Spisetiderne – (har) opført sig til sine Foresattes Tilfredshed og skønnes ikke at være farlig for sine omgivelser” ---det hele var naturligvis blot en joke i forbindelse med afholdelse af 40års jubilæet.

Efterkrigs Jubilæer:

Mange jubilæer er der blevet holdt; men 50års jubilæet for mobiliseringen blev fejret på adskillige kaserne i landet.

50 års soldater jubilæum 2. Artilleribatallon ved Lyngby Fortet udstationeret på Jægersborg kasserne. Foto 1964-08-1 dagen for mobiliseringen. Kaptajn Fouran forrest og Christian "tømrer" lige i centrum (se næste forstørrede billed)

Christian "tømrer" lige i centrum

Litteratur

Michael Klos: *Den 1. verdenskrig. Europas historie 1870 – 1930* (2004).

Ole Steen Hansen: *Danmark under Første verdenskrig* (2000).

Lars Lindeberg: *De så det ske, Danmark under 1. verdenskrig* (København, trykkeår uoplyst).

Jan René Westh: *Danske frivillige i Frankrig 1914-1918/Volontaires danois en France 1914-1918* (1998).

Thomas Dinesen: *No Man's Land* (1929).

Bent Blüdnikow: *Krigsfanger – et billeddrama om krigsfanger i Danmark under 1. verdenskrig* (1988).

Niels Finn Christiansen: *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, bind 12 *1900-1925 Klassesamfundet organiseres* (2. udg., 2004), s. 189-202.

Chr. P. Christensen: *Sønderjyder forsvarer Østafrika 1914-1918* (1937).

Inge Adriansen: "Første Verdenskrig i Mikroperspektiv – Maria Gørrigsens Åbenbaringer", *Fra Als og Sundeved*, bd. 81 (2003).

Sørensen, N.A.: "Storbritanniens lange efterkrigstid, 1918-1945: kultur- og politikhistoriske nedslag", *Arbejdsblad* nr. 25, udg. Center for Kulturforskning (Århus, maj 1995).